

Rapor

Hekimlerin sosyal medya kullanımı ve etik

Kadriye Avcı ^a

^a Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD., Afyonkarahisar, Türkiye

Geliş tarihi: 26.08.2016, Kabul tarihi: 15.12.2017

Özet

Giderek artan kullanıcı sayısı ve kullanım alanı nedeniyle, sosyal medya günümüz iletişimindeki yerini giderek sağlamlaştırmıştır. Sosyal medya, sağlık hizmetlerinde bir devrim gerçekleştirmiş; sağlık konularında bireylerin öncelikli başvuru kaynağı haline gelmiş ve hekimler tarafından da yaygın olarak kullanılmaktadır. Sosyal medyanın hekimler tarafından kullanılmasıyla birlikte, hekimlerin meslek ve özel yaşamları arasındaki hattın bulanıklığı gibi konular gündeme gelmeye başlamıştır. Ayrıca, sosyal medyanın kullanımı hekim-hasta ilişkileri ve etik gibi konular açısından bazı endişeleri gündeme getirmektedir. Bu raporda örneklerle sosyal medya kullanımında etik sorunlar ve sosyal medya kılavuzlarının hazırlanmasındaki temel başlıklar incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal medya, etik, mesleki etik

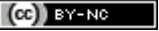
Physicians' social media use and ethics

Abstract

With an ever increasing user base and expanding modes of utilisation, social media has significantly solidified its place in the landscape of modern communication. Similarly, social media has also created a revolution in the provision and experience of health services. Today, social media is widely used, not only by individuals as a primary reference for health issues, but

Sorumlu Yazar: Kadriye Avcı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD., Afyonkarahisar. GSM: 90 533 5241133, Faks: 902722463300, E-mail: drkavci@yahoo.com

Copyright holder Turkish Journal of Public Health

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. This is an open Access article which can be used if cited properly.

also by physicians. The use of social media by physicians raises important issues such as the blurring of professional and private lives. Social media has the potential to affect many practical issues such as the differentiation of professional from private life, physician-patient relationships, and medical ethics. This article discusses ethical issues with specific examples and investigates the key issues found in the preparation of social media guidelines.

Key words: Social media, ethics, professional ethics

Giriş

Günümüzde dijital iletişim olanaklarının artmasıyla birlikte, hekimler de bu iletişim ağlarında yer almaya başlamıştır. Bu iletişim ağlarından sosyal medya, giderek artan kullanıcı sayısı ve kullanım alanı nedeniyle ön plana çıkmıştır. Hekimler profesyonel hayatlarında karşılaştıkları hastalarla burada da karşılaşmakta ve bazen bu iletişim etik kaygılara neden olabilmektedir. Bunun yanında yapılan paylaşımlarda hasta bilgilerinin kullanılması ya da profesyonel kimlikte uygunsuz paylaşımlarda bulunması yine etik sorunlara yol açabilmektedir. Hekimlere bu konuda kılavuzluk edecek tavsiyeler ve rehberler meslek örgütleri, tıp fakülteleri ve sağlık kurumları tarafından hazırlanmaktadır. Etik sorunlar ortaya konulurken ve bu konudaki kılavuzlar hazırlanırken, tıp öğrencileri hekimlerle birlikte ele alındığından bu makalede tıp öğrencilerine de yer verilmiştir. Ülkemizde bu konunun etik boyutu yeterince ele alınmamıştır ve henüz bu konuda bir kılavuz yoktur. Bu nedenle bu makalede örneklerle etik sorunlar, temel tavsiyeler ve sosyal medya kılavuzlarının hazırlanmasındaki temel hususlar, literatür bilgilerinden yararlanılarak incelenmiştir.

Sosyal medya ve tıpta sosyal medya

Sosyal medya bir taraftan, giderek artan kullanıcı sayısı ve kullanım alanı nedeniyle iletişim alanında heyecanla ilerlemesine rağmen, diğer taraftan sanal ve gerçek arasındaki karışık etkileşimlerin günlük hayata yansımaları ve iletişimin erdemi bakımından çok sorgulanan bir alandır. Sosyal medya, sağlık gibi bireylerin çok hassas oldukları bir konuda bile öncelikli başvuru kaynağı olmakta, hekimler ve tıp öğrencileri tarafından da yaygın

olarak kullanılmaktadır. Sosyal paylaşım siteleri, bloglar, mikrobloglar, wiki, medya paylaşım siteleri, sanal gerçeklik ve oyun ortamlarını içeren pek çok sosyal medya aracı sağlık profesyonelleri tarafından sıkça kullanılmaktadır. Bu araçlar, profesyonel iletişim ve eğitim, kurumsal gelişim, hasta bakımı, hasta eğitimi ve halk sağlığı programlarını geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bununla birlikte, tıpta sosyal medya kullanımı, iş-özel yaşam ayrımı, hasta-hekim ilişkileri, mesleki imaj, bilginin kalitesi ve etik gibi konularda endişe verici olabilmektedir.^{1,2}

Günümüzde, dijital bilgi ve iletişim teknolojileriyle sağlık bilgisinin yayılımını da içeren sağlık iletişimi, halk sağlığının temel fonksiyonlarından biri haline gelmiştir ve sosyal medya da bu alanda önemli rol oynamaktadır. Sağlık iletişimi, sağlığı geliştirme yaklaşımı ile uyumlu olarak, bireyleri, kurumları ve halkı önemli sağlık sorunları hakkında bilgilendirme, etkileme ve motive etme, sanat ve tekniğidir. Stratejik, zamanında ve etkili sağlık iletişimi, ortaya çıkan hastalıkların kontrolü ve önlenmesini, yaşam kalitesinin iyileştirilmesini ve sağlığı korumayı sağlayarak insan sağlığını korumada vazgeçilmez rol oynar.^{3,4} Hastalara ve topluma yönelik etkili çevrimiçi sağlık iletişimi, bireylerin sağlık riskleri konusunda farkındalığını arttırmaya yardım edebilir, bu risklerin azaltılması için gerekli davranış ve motivasyonları sağlayabilir, benzer durumdaki diğer insanlardan destek almasına yardım edebilir, daha iyi yaşam tarzı seçenekleri ile ilgili bilgi sağlayabilir ve hekimin önerilerine uyumu arttırabilir.⁴ Bu özellikleri nedeniyle sağlık geliştirme adına eşsiz fırsatlar sunan sosyal medyanın, halk sağlığı alanında kritik bir rolü vardır. Fakat bu konudaki etik sorunlar hekimlerin sosyal medya kullanımında çekincelere yol açtığı

için, bu konudaki sorunların tanımlanması ve çözümüne yönelik girişimlerde bulunulması önemlidir.

Sosyal medya tanımı geniş ve sürekli gelişen bir kavramdır. Sosyal medya, kullanıcılarının bilgi, fikir, kişisel mesajları ve diğer içerikleri paylaştığı çevrimiçi topluluklar oluşturma amaçlı elektronik iletişim biçimi olarak tanımlanabilir. Sosyal medya, çizilmiş bir sistem içinde genel ya da yarı-genel profil oluşturmaya izin veren bir sistemdir, diğer kullanıcılar ile bir bağlantı paylaşanların listesini açıkça gösterir ve sistem içinde başkalarının yaptıklarını ve bağlantılarını, kendi listesinde görür ve karşılıklı hareket eder. Sosyal medya basitçe 5 grupta ele alınabilir:

1. Ortak projeler, bilgi bir araya getirme (örneğin; Wikipedia),
2. Bloglar veya mikrobloglar (örneğin; Blogger, Twitter),
3. İçerik toplulukları, medya paylaşımı (örneğin; YouTube),
4. Sosyal ağ siteleri (örneğin; Facebook, Google Plus),
5. Sanal oyun ya da oyun ortamları (örneğin; HumanSim, Second Life).^{1,2,5,6}

Sosyal medya tıpta yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Hastalar sosyal medyayı çoğunlukla sağlık bilgisi edinmek amaçlı kullanmaktadırlar. Tıbbi bir durum teşhisi için ve başkalarının tıbbi deneyimleri için sosyal medyayı başvurmakta, bazıları da buralardaki içeriğe katkıda bulunmaktadır. Hastalık deneyimleri ve tedavi seçenekleri hasta topluluklarına ait çok sayıda sitede paylaşabilmekte, sosyal medya aracılığıyla hasta ve hekimlerle iletişim kurup hastalıkları ile ilgili detaylı bilgi edinme olanağına sahip olabilmektedir. Hastalar ciddi rahatsızlıklarında çevrimiçi kaynak olarak en başta sağlık profesyonellerini tercih etmektedir. Ayrıca hekim ve hastane seçmek için de sosyal medya kullanılmaktadır.^{1,7}

Diğer taraftan hekimler de hem kendi kişisel yaşamlarında hem de profesyonel olarak sosyal medyayı kullanmaktadır. Hekimler sosyal medyayı, tıbbi bilgileri taramak veya keşfetmek, meslektaşları arasında bilgi alışverişi, mesleki sorunlar ve klinik deneyimlerin paylaşımında kullanmakta, bazıları da günlük olarak yeni bilgilerle sosyal medyaya katkıda bulunmaktadır. Hekimler profesyonel sosyal medya kullanımının yararlı bilgi geri dönüşümü sağladığı ve hastalarının bakımında faydalı olduğunu düşünmekte, ayrıca hastalarının sosyal medya ortamında buldukları için kendilerinin de bu ortamda bulunmalarının kaçınılmaz olduğunu sıkça ifade etmektedirler.^{1,8}

Sosyal medya kullanımı, profesyonelliğin başındaki tıp öğrencileri arasında da yaygındır. Sosyal medya, tıp eğitimindeki mevcut eğitim stratejilerine de yeni bir boyut kazandırmıştır. Birçok eğitim ortamında, geleneksel yüz yüze eğitim modelleri, günümüzde sosyal medya üzerinden konferanslar, küçük grup çalışmaları, bire-bir rehberlik ile desteklenmektedir. Ayrıca eğitimciler de, öğretim amaçlı blogları ve öğrencilerle iletişimde, belli öğrenci gurubuna ulaşmak için sosyal medyayı kullanmaktadır.¹

Sosyal medya kullanımının, hekimler arasında %13-47, tıp öğrencileri arasında %64-96 olduğu çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir.¹ Türkiye’de yapılan çalışmalarda hekimlerin %92,1’inin sosyal medya kullandığı, %65,4’inin de sosyal medyayı profesyonel olarak kullandığı,⁹ tıp öğrencilerinin de %93,4’ünün sosyal medya kullandığı, %89,3’ünün de sosyal medyayı profesyonel olarak kullandığı bulunmuştur.¹ Türkiye’de sosyal medya kullanımı çok yaygındır. İnternet kullanıcılarının %97’sinin herhangi bir sosyal medya hesabı, %93’ünün de bir Facebook hesabı vardır.¹ Buna paralel olarak hekimler ve tıp öğrencileri arasında da sosyal medya kullanımı yüksek oranlardadır.

Hekimlerin sosyal medya kullanımında etik sorunlar

Hekimlerin sosyal medya kullanımı, bir yandan hem hastalara hem de hekimlere önemli faydalar sağlamasına rağmen, diğer taraftan etik sorunları beraberinde getirmektedir. Bu etik konular hekimlerin hastalar, toplum ve meslektaşlarıyla çevrimiçi iletişimlerinde önemli sorunlar oluşturmaktadır.¹⁰

Sosyal medya iletişimde etik, profesyonellik ve dijital profesyonellik kavramları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle etik sorunlara geçmeden bu kavramların ne anlamda kullanıldığını açıklamak uygun olacaktır. Genel anlamıyla tıbbi etik, tıbbi uygulamalar çerçevesinde neyin "iyi" ve neyin "kötü" olduğu, bunun hangi değer ölçülerine göre belirlenebileceği üzerine odaklanmıştır.¹¹ Sosyal medya iletişimde özellikle toplumsal iletişim boyutunda ön plana çıkan halk sağlığı etiği ise hastalıkların önlenmesi, yaşamın uzaması, ruhsal ve fiziksel iyi hal için toplum sağlığı yararına yapılan çalışmaların etik sorunları ile ilgilenen alandır.¹¹ Sosyal medya iletişimde etik yerine profesyonellik daha sıkça kullanılmaktadır. Profesyonellik, aslında etikle iç içe bir kavramdır, tıbbi uygulamalarda hastanın çıkarını korumaya odaklanmıştır ve genel olarak tıp mesleğine kamunun güvenini sürdürmeyi hedef alır.^{12,13} Dijital profesyonellikte ise, profesyonel değerler büyük ölçüde aynı kalmakla birlikte, dijital medya kullanımının özelliklerine göre yeniden şekillenmektedir. 'Dijital profesyonellik' kavramı, profesyonel dijital medyayı kullanımı sırasında, dijital medyanın fırsatları ve zorluklarında, geleneksel tıbbi profesyonellik kurallarına çerçevesinde hareket etmek anlamında kullanılmaktadır.¹⁴ Örneğin; Hasta-hekim çevrimiçi iletişimde sınırlar, diğer durumlarda olduğu gibi, hekimler tarafından, mesleki etik ilkelere göre konulmalıdır.¹⁵ Örnekte görüldüğü gibi dijital profesyonellik, profesyonellikten ayrı bir kavram değildir, aynı etik değerler üzerine kurulmuştur. Sadece dijital medya kullanım alanlarına yönelik ortaya çıkacak sorunlarda, geleneksel profesyonellik değerlerinin bu alanlara uyarlanmasıdır.

Hekimlerin sosyal medya kullanımında, en önemli dijital profesyonellik sorunları gizlilik ve mahremiyettir. Gizlilik ve mahremiyet genellikle birbirlerinin yerine kullanılır ancak bazı önemli farklılıkları vardır. Gizlilik kişiye odaklıdır, ne zaman ve nasıl bir paylaşımda bulunacağı kişinin kendisine aittir. Hasta çevrimiçi iletişimde kendi gizliliğini kontrol edebilir. Mahremiyet ise bir güven ilişkisi içinde başka biriyle paylaşılan bilgilere odaklanmıştır. Bu paylaşımların kontrolü hekime aittir.¹⁶ Hekim hastanın rızası olmadan onun bilgilerini başka biriyle paylaşırsa mahremiyet ihlali yapmış olur. Bu nedenle hekimler tıbbi amaçlı bile olsa çevrimiçi ortamlardaki hastalarının bilgilerini paylaşırken hastalardan izin almalıdır.

Hekimlerin kendi sosyal medya hesaplarında da gizlilik önemlidir. Hastalar hekimlerin sosyal medyadaki kişisel bilgilerine sınırsız erişebilir. Bu sorunu aşmak için sosyal medyada hekimlerin kişisel bilgilerin saklamak için gizlilik ayarlarını kullanılması, daha da ötesi profesyonel ve özel alanları ayrı ayrı tutması önerilmektedir. Bununla birlikte, gizlilik ayarları sınırsız değildir ve herhangi bir içerik orada kalıcı olabilir.¹⁶ Ayrıca eğer bir hekim, çevrimiçi bir topluluk aracılığıyla sağlık eğitimi verecekse (topluma ya da özel hasta gruplarına) ya da hekim-hekim iletişimini sağlayacaksa, bu grubun gizlilik kuralları da o hekimin kontrolündedir.¹⁰ Gruba kimlerin dahil olacağına, grubun kapalı (sadece kayıtlı kullanıcıların bilgi paylaşımı yapabildiği gruplar)-açık olmasına ve katılımcıların gerçek kimlikleriyle katılıp katılmayacaklarına hekim karar verir. Bu tür gruplarda da birebir hasta-hekim çevrimiçi iletişimde olduğu gibi, hasta bilgilerinin gizliliğinin sorumluluğu hekime aittir. Aynı şekilde topluma yönelik çevrimiçi halk sağlığı uygulamalarında da gizlilik önemli bir sorundur ve hekim tarafından kontrol edilmelidir.

Hekimlerin sosyal medya kullanırken dikkat etmeleri gereken önemli bir diğer nokta ise bireye saygıdır. Hekim-hasta, hekim-toplum ve hekim-hekim çevrimiçi iletişimde profesyonelliğin

sürdürebilmesi için, genel olarak bireye saygı ilkelerinin bu iletişim alana uyarlanması gerekir. Bu platformlarda geç gelen hastayı eleştirmek, hastanın kilosunu gibi fiziksel özellikleri nedeniyle hastayı aşağılamak, bireye saygının ihlal edildiği durumlara örnektir. Aynı şekilde hekimler arası iletişimde de saygı kurallarına uymak gerekir. Bunun yanında hekimler, hekimlik mesleği ve kurumuna da (hesabında kurumunu belirtmişse) saygıyı korumalı, bu amaçla da itibarını olumsuz etkileyecek paylaşımlardan kaçınmalıdır.¹⁰ Çevrimiçi iletişimde, paylaşılan içerik ve bilgilere birçok kişinin ulaşabileceği de göz önünde bulundurularak, "saygı" konusunda daha dikkatli olunmalıdır.

Hekimlerin sosyal medya kullanımında diğer bir sorun hastalar tarafından çevrimiçi iletişim başlatılması ya da arkadaşlık isteğidir. Bir çalışmada hastalarının arkadaşlık isteğine çok az hekimin olumlu yanıt verdiği gösterilmiştir. Bu konudaki kurumsal tavsiyeler de genellikle hasta ile hekimin arasındaki çevrimiçi iletişimini olumlu bulmamaktadır.¹⁰ Fakat hekim hasta ile çevrimiçi iletişim kurma niyetinde ise bazı konuları gözden geçirmelidir; konuşmanın içeriği, konuşmanın geçtiği çevrimiçi ortam, güvenin sağlanması, acil durumların yönetimi, düşünmeden yazılabilen mesajların yol açabileceği sorunlar, beden dili olmadan kullanılan yazı dilinin belirsizliği ve kötüye kullanım potansiyeli.¹⁰ Hekim hastanın ve kendisinin elde edeceğini faydalar olacağına öngörüyse, hastasıyla çevrimiçi iletişime başlayabilir. Bu iletişimde, önerildiği gibi profesyonel kullanım için ayrı hesabın olması birçok sorunu kendiliğinden ortadan kaldıracaktır. Fakat kişisel hesabını profesyonel amaçla da kullanıyorsa, kendi bilgilerinin ve paylaşımlarının gizliliği ve güvenin sağlanmasında ekstra çabaya girmesi gerekebilir. Bu konuda önemli sorunlardan biri de konuşmanın içeriğidir. Özellikle hastaların teşhis ve tedavi beklentisi olduğu durumlarda, tıbbi tavsiye verirken çok dikkatli davranılmalıdır.

Sosyal medya kullanımında en önemli risklerden biri de hekimler ve tıp

öğrencileri tarafından uygunsuz içeriklerin paylaşımıdır. Sosyal medya bireylerin kişilikleri, değerleri ve izlenimleri hakkında sürekli bilgi yayar. Resimler, kullandığı rumuzlar, mesajlar, beğendiği ve paylaştığı içeriklerin yanı sıra takip ettiği arkadaşlar, kurumlar, oyunlar ve medya ile oluşan sosyal medya profili üzerinden bir algı oluşur. Bu nedenle bu algıyı oluşturan tüm faktörlerde profesyonelliği korumak gerekir. Profesyonel olmayan içerik; gizlilik ihlali, küfür ya da ayrımcı dil kullanımı, müstehcen görüntüler ve hastalar hakkında olumsuz yorumları içerir. Örneğin; Ameliyat sırasında izinsiz dijital fotoğraf çekmenin profesyonelliğe zararlı olarak bildirilmiştir.²

Sosyal medya, hekimlerin sağlık bilgilerini yayınlaması adına iyi bir fırsattır. Hekimin sosyal medyada paylaştığı bu bilgilerin doğruluğunun denetlenmesinde yine profesyonellik ilkelerine uyulmalıdır.¹⁷ Burada önerilen, sadece doğru ve güvenilir bilgileri paylaşılması, eğer alıntı yapıldıysa da orijinal kaynağın gösterilmesidir.¹⁸ Hekim paylaştığı bu bilgilerden kendisi sorumludur, hastanın ve toplumun çıkarını korumak adına, bu bilgilerin doğruluğu konusunda dikkatli olmalıdır. Sosyal medyada sağlık alanında çok fazla bilgi yer almakta ve kişiler doğru-yanlış bilgiyi ayırt etmekte zorlanmaktadır. Bu nedenle sağlık profesyonelleri tarafından paylaşılan bilgiler daha fazla rağbet görmekte ve bunlara daha fazla inanılmaktadırlar. Bu da hekimin sorumluluğunu arttırmaktadır.

Hekimlerin sosyal medya kullanımında, bazı gruplara ve kullanım araçlarına özgü etik sorunlar da olabilir. Bunlar Tablo 1'de verilmiştir.¹⁶

Hekimlere sosyal medya kullanımında tavsiyeler:

Hekimlerin sosyal medya kullanımıyla ilgili rehberler ve bazı kurumların tavsiyeleri bulunmaktadır. Bu tavsiyeler aşağıdaki maddelerde birleşmektedir.^{2,18-20}

Tablo 1. Bazı kullanım örneklerinde etik zorluklar ve vaka örnekleri

Kullanım örneği	Zorluklar
Gençler için sosyal medya kullanımı	<p>Gençlerden ya da ailelerinden bilgilendirilmiş onam alınmalıdır.</p> <p>Genç bireylerde gizliliğe ve sağlık konularındaki hassasiyet düzeylerine saygı duyulmalı ve korunmalıdır.</p>
Yaşlılar için sosyal medya kullanımı	<p>Yaşlılara rıza kararları hakkında eğitim, aydınlatılmış onam sağlamaya yardımcı olabilir.</p> <p>Hizmet verenlerin eğitilmiş ve sosyal medya kullanımında sertifikalı ve eğitilmiş olması gerekir.</p> <p>İçerik iyileştirme etiği hala açık bir konudur.</p>
Hasta-hekim ilişkisi ve iletişimi	<p>Hekimler çevrimiçi ortamlarda profesyonel ilişkiyi ve gizliliği dikkatle korumak zorundadır. Bir hasta ile hekimin çevrimiçi ilişki kurması etik olarak sorgulanabilir.</p> <p>Hasta verilerinin güvenliği ve gizliliğinin sağlanması gerekir.</p>
Kitlelere sağlık hizmetinde kullanım	<p>Kitle iletişimi, gizlilik konusunda önemli kaygılara yol açmaktadır.</p>
Klinik ortamlara sosyal medya entegrasyonu	<p>Sosyal medya platformları, hasta ve hekimler arasında sağlık iletişim aracı olarak adapte edilmeli ve yeniden şekillendirilmelidir.</p> <p>Hastalar, sağlık çalışanları ve hizmet sağlayıcıları bu konuda eğitilmelidir.</p>
Üzerinizde taşınabilen teknolojilerin kullanımı	<p>Veri güvenliği, gizliliği ve özerklik en önemli sorunlardır.</p>
Araştırma amaçlı sosyal medya kullanımı	<p>Araştırmanın konusu sosyal medya kullanıcıları tarafından kabul edilebilir olmalıdır.</p> <p>Sosyal medya platformlarından hasta seçerken, hasta ve araştırmacı arasındaki güven zorluğu, katılımcıların seçiminde taraf tutma olasılığını arttırabilir.</p>

- Net hedefler belirleyin. Hedeflerinizi tanımlayın. Sosyal medyayı bilgi toplamak ve öğrenmek için mi, diğer profesyonellerle iletişim için mi, fikirlerinizi paylaşmak ve markanızı geliştirmek için mi ya da bir pazarlama aracı olarak mı kullanıyorsunuz? Başlangıç hedefinizi basit tutun ve esnek olun. Zamanla paylaşım ve içerik oluşturma için fırsatlar ortaya çıkarabilir.
- Asla hastayla özel bilgi paylaşmayın. Hastalar ile ilgili bilgi verirken kimliklerini gizleyin. Gerekğinde hastadan izin alın. Gizlilik yasalarına uygun davranın.
- En yüksek gizlilik ayarlarını kullanın. Tüm içeriğin görülebilir olabileceğini unutmayın. Mesajınızı kimlerin görebileceğini düşünün. Kişisel ve profesyonel profilleri ayırın.
- Hastaların arkadaşlık isteklerinden kaçının. Bu isteklere olumlu yanıt verdiğinizde daha fazla güvenlik ayarı uygulayın ya da profesyonel sosyal ağınıza ekleyin.
- Kimliğinizi doğru belirtin. Anonimlikten kaçının. Özellikle bir kurumu kuruluşu ya da organizasyonu temsil etmediğinizi belirtin.
- Hastanız olmayanlara özel tıbbi danışmanlık vermekten kaçının. Çevrimiçi iletişimin doğruluğu ve gizliliği konusunda açıklamalar yapın ve gerektiğinde sorumluluğu reddedin.
- Dijital profesyonellik uygulayın. Her zaman dürüst olun. Doğru sağlık bilgileri paylaşın ve yanlış bilgileri reddedin. Sadece güvenilir kaynaklardan bilgi paylaşın. Bir içerik paylaştığınızda, orijinal yazıyı kaynak gösterin. Başkalarının karşı açıklamalarına saygılı olun ve içeriğinizi paylaşanlara teşekkür edin.
- Ülkenizin ve kurumunuzun bu konudaki politikaları konusunda bilgi edinin ve onlara bağlı kalın. Ülkenizdeki gizlilik yasalarına uyun. Bireysel kurumların kendi sosyal medya politikaları olabileceğinden çalıştığınız kurumun bu konudaki kültürünü bilin.
- Profesyonel derneklerin ve kurumların kılavuzları hakkında bilgi sahibi olun.

Sosyal medya kılavuzları

Hekimlerin ve tıp öğrencilerinin sosyal medya kullanımındaki artış nedeniyle birçok eğitim kurumu ve meslek örgütü sosyal medya kılavuzları geliştirmiştir. Sosyal medya kılavuzları geliştiren başlıca kurumlar ve üniversiteler; Loyala Üniversitesi Chicago Stritch Tıp Fakültesi, Northwestern Üniversitesi Feinberg Tıp Fakültesi, Mayo Clinic, Amerikan ve İngiltere Tabipler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Tıp Eyalet Kurulları Federasyonu'dur.¹⁹

Kılavuzlar özellikle yeni ya da değişen alanlar için faydalıdır. Bir bilgi ya da uygulama boşluğu tespit edilmesi halinde, bu boşluğu doldurmak için kılavuzlar aranır. Kılavuzlar hatalardan kaçınmak için ya da bir hatadan sonra iyileştirme için kullanılır. Etkili kılavuzlarda beyanlar yerine anahtar konularda tartışmalar yer alır. Kılavuzlarda tavsiyeler yerine bir dizi soru ve cevaplar üzerinden tartışılır. Bu alanda hazırlanan kılavuzlardan yola çıkılarak bazı anahtar tartışmaların başlangıç noktaları ve bu konuyla ilgili ayrıntılı sorular Tablo 2'de verilmiştir.²¹

Kılavuzlar ve politikalar bu konudaki başlıkları verir, fakat sosyal medyayı kullanımında meydana gelen sorunlu bir olayı önlemek zorunda değildir. Sağlık kurum ve kuruluşlar, hem kendi kişisel hem de profesyonel yaşamlarında sosyal medyayı kullanmak isteyenler için kılavuzların yanı sıra eğitim, rehberlik ve destek hizmeti de vermelidir.¹⁸

Sonuç

Sosyal medya, her alanda olduğu gibi sağlık alanında da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Hekimler, profesyonel olarak sosyal medyayı kullandıklarında, hem hastalara, hem meslektaşlarına faydalı olabilir, hem de kendi itibarlarını arttırabilirler. Geleceğin hekimi olan tıp öğrencileri de bu platformda giderek daha fazla yer almaktadırlar. Bununla birlikte etik sorunlar kaygılara yol açabilmektedir.

Tablo 2. Sosyal medya kılavuzunun başlangıç noktaları ve ayrıntılı sorular

Kılavuzun başlangıç noktası	Ayrıntılı sorular
<p>1. Çevrimiçi medya kullanımı hastalara ve hekimlere önemli eğitim faydaları getirebilir, ama aynı zamanda etik sorunlar da yaratabilir. Profesyonellikte güveni korumak ve hasta-hekim ilişkilerinde çevrimiçi iletişimde mahremiyet, gizlilik ve kişiye saygıyı korumak gerekir.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Çevrimiçi sohbetin amacı nedir? Eğitim yararına sosyal medya nasıl kullanılabilir? Diğer yararlı kullanımları nelerdir?• Profesyonellikte toplumun güvenini sağlanabilir mi? (nasıl sağlanır?)• Mahremiyet nasıl korunacak?• Acil durumlarda nasıl başa çıkılacak?
<p>2. Çevrimiçi mesleki ve sosyal alanlarda arasındaki sınırlar bulanık olabilir. Hekimler profesyonelliklerini korumak için her iki alanı da korumak zorundadır.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Profesyonellik bir kimlik ya da kişilik midir?• Doğru miktarda kendini ifşa nedir?• Çevrimiçi profesyonel ve sosyal kimlikleri ayrı tutmak mümkün mü? Bu çevrimdışı nasıl başarıyor?
<p>3. E-posta veya diğer elektronik iletişim sadece hekim tarafından kullanılmalı ve hastanın onayı alınmalıdır. Bu iletişim hastanın tıbbi kayıtlarında yer almalıdır.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Hastalarla sosyal medyada bağlanmak istediğinizde planınız nedir?• Çevrimiçi tıbbi sorular sorulduğunda planınız nedir?
<p>4. Hekimler web siteleri ve diğer çevrimiçi kaynaklarda mevcut bilgilerin doğruluğunu değerlendirmek için periyodik olarak "kendini denetleme"yi düşünmelidir.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Kendinizi çevrimiçi nasıl görüyor ya da nasıl canlandırıyorunuz?• Eğer kendinizi doğru temsil ettiğinizi düşünüyorsanız, yanlış temsil ediyor ya da yanlış algılıyor olabilir misiniz?
<p>5. İnternet ve çevrimiçi iletişime ulaşmak uzak ve çoğu zaman kalıcıdır. Hekimler ve tıp öğrencileri çevrimiçi gönderilerinin mesleki yaşamlarında gelecekte doğuracağı sonuçlarının farkında olmalıdır.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Dijital çağda giderek artan ve çevrimiçi hayatlarını yaşayanlar için, internetin kariyere etkisinin kalıcılığı nasıl olacak? Zararlıdan çok faydalıya doğru bir denge nasıl sağlanabilir?• Daha önceki çevrimiçi paylaşımlarınızı silebilir misiniz ya da bunu yapmalı mısınız?

Bu etik sorunlar nedeniyle hekimlere profesyonellik anlamında çok fazla olanaklar sunan sosyal medyayı yok saymak ya da kullanımına sınırlar koymak yerine daha uygun kullanımın yolları aranmalıdır.

Ülkemizde etik konular hekimlerin sosyal medyadan uzaklaşmasına yol açan bir etkenken⁹, tıp öğrencileri ise bu konuda yeterince bilgi sahibi olmadıkları için bu noktayı göz ardı edebilmektedir.¹ Bu tür etik kaygıların en aza indirilebilmesi için, bu büyük kitleye yönelik profesyonel sosyal medya kullanım kılavuzlarının hazırlanması ve bu konunun aynı zamanda müfredatta da yer almasının sağlanması, günümüzde bir zorunluluktur. İngiltere ve ABD’de bu konu öncelikle bu ülkelerin Tabipler Birlikleri tarafından ele alınmış ve kılavuzlar hazırlanmıştır. Ülkemizde de bu konuda Türk Tabipler Birliği başta olmak üzere, kamu ve özel sağlık kurumlarının ve tıp fakültelerinin, hem kurumsal politikalar geliştirmeleri, hem de tıp öğrencileri ve hekimlere yönelik tartışmalı vakalar üzerinden kılavuzlar hazırlanmaları uygun olacaktır.

Not: Bu raporda Türk Tabipler Birliği’nin, (TTB) kamu ve özel sağlık kurumlarının ve tıp fakültelerinin sosyal medya kılavuzları hazırlamalarının uygun olacağı belirtilmişti. Makalenin yayın sürecinde TTB bu konuda bir kılavuz yayımlandı ve bu önemli gelişmeyi ilave not olarak eklemeyi uygun gördük. TTB’nin 10-11 Haziran 2016 tarihinde toplanan 67. Büyük Kongresi’nde kabul edilen bu kılavuz, 15.02.2017’de “Hekimler ile Sağlık Kurum ve Kuruluşlarının Elektronik Ortamlardaki Paylaşımlarına İlişkin Kılavuz”²² adıyla duyurulmuştur. Bu kılavuz, bu konuda atılan ilk adım olması açısından çok değerlidir. Bu kılavuzda ‘tüm sağlık kurum ve kuruluşları ile bütün hekimler bu ortamın kullanımında sağlık hizmetinin özelliği ve tıp mesleğinin saygınlığını dikkate alarak kendilerini bu ilke ve kurallarla bağlı sayarlar’ ifadesiyle kapsamı belirtilmiştir. İçeriğinde bu raporda önerilen, bu ortamlarda da tıbbi deontoloji ve meslek etiği kurallarına uygun hareket edilmesi gerektiği, hekimlerin ve sağlık kurumlarının isim ve unvan konusunda uyması gereken kurallar, paylaşılan tıbbi bilgilerde dikkat edilmesi gerekenler, gizlilik, mahremiyet,

hastaya ve diğer meslektaşlarına saygıyı içeren beyanlar yer almaktadır. Bununla birlikte, bu raporda da belirtildiği gibi, etkin kılavuzlarda beyanlar yerine anahtar konularda tartışmalar yer alır. Anahtar konular, bir dizi soru ve cevaplarla, vaka örnekleri üzerinden tartışılır. Bu kılavuz, bu nedenlerle tam bir kılavuz özelliklerini taşımasa da bu konuda TTB önemli bir başlangıç yapmıştır.

Çıkar çatışması

Herhangi bir çıkar çatışması veya anlaşmazlık bulunmamaktadır.

Kaynaklar

1. Avcı K, Gerek Çelikden S, Eren S, Aydenizöz D. Assessment of medical students’ attitudes on social media use in medicine: a cross-sectional study. BMC Medical Education 2015;15:18.
2. Ventola CL. Social Media and Health Care Professionals: Benefits, Risks, and Best Practices. Pharm Ther 2014;39(7): 491-520.
3. Avcı K, Çakır T, Avşar Z, Uzel Taş H. Examination of the mass media process and personal factors affecting the assessment of mass media-disseminated health information. Global Health Promotion 2015;22(2):20-30.
4. Avcı K. Kadınların Yeni Sağlık Danışmanları: Medya, İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Uygulamalar. Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics 2016;2(2):43-5.
5. Denecke K, Nejd W. How valuable is medical social media data? Content analysis of the medical web. Inform Sci 2009;179(12):1870-80.
6. Hamm MP, Chisholm A, Shulhan J, Milne A, Scott SD, Given LM, et al. Social media use among patients and caregivers: a scoping review. BMJ Open 2013;3:e002819.
7. Avcı K, Avşar Z. Sağlık İletişimi ve Yeni Medya. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 2014;39: 181-90.
8. Mansfield SJ, Morrison SG, Stephens HO, Bonning MA, Wang SH, Withers AH, et al. Social media and the medical profession. Med J Aust 2011;194(12):642-4.

9. Avcı K. Hekimlerin Tıpta Sosyal Medya Kullanımına Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. 18. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 05-09 Ekim 2015 Konya, Kongre Kitabı, s: 802.
10. Farnan JM, Snyder Sulmasy L, Worster BK, Chaudhry HJ, Rhyne JA, Arora VM; American College of Physicians Ethics, Professionalism and Human Rights Committee; American College of Physicians Council of Associates; Federation of State Medical Boards Special Committee on Ethics and Professionalism. Online medical professionalism: patient and public relationships: policy statement from the American College of Physicians and the Federation of State Medical Boards. *Ann Intern Med* 2013;158(8):620-627.
11. Denecke K. Ethical aspects of using medical social media in healthcare applications. *Stud Health Technol Inform* 2014;198:55-62.
12. Levy-Carrick N. Ethics and Professionalism in Medicine. *The American Journal of Psychiatry* 2010;5(3):7-8.
13. MacDonald J, Sohn S, Ellis P. Privacy, professionalism and Facebook: a dilemma for young doctors. *Med Educ* 2010;44(8):805-813.
14. Ellaway RH, Coral J, Topps D, Topps M. Exploring digital professionalism. *Med Teach* 2015;37(9):844-9.
15. Devi S. Facebook friend request from a patient? *Lancet* 2011;377(9772):1141-1142.
16. Denecke K, Bamidis P, Bond C, Gabarron E, Househ M, Lau AY, Mayer MA, Merolli M, Hansen M. Ethical issues of social media usage in healthcare. *Yearb Med Inform* 2015;10(1):137-147.
17. Campbell L, Evans Y, Pumper M, Moreno MA. Social media use by physicians: a qualitative study of the new frontier of medicine. *BMC Medical Informatics and Decision Making* 2016;16:91.
18. Gagnon K, Sabus C. Professionalism in a digital age: opportunities and considerations for using social media in health care. *Phys Ther* 2015;95:406-414.
19. Parsi K, Elster N. Why Can't We Be Friends? A Case-Based Analysis of Ethical Issues with Social Media in Health Care. *AMA J Ethics* 2015;17(11):1009-1018.
20. Chretien KC, Kind T. Social media and clinical care: ethical, professional, and social implications. *Circulation* 2013;127(13):1413-1421.
21. Kind T. Professional guidelines for social media use: a starting point. *AMA J Ethics* 2015;17(5):441-447.
22. Hekimler İle Sağlık Kurum ve Kuruluşlarının Elektronik Ortamlardaki Paylaşımlarına İlişkin Kılavuz http://www.ttb.org.tr/yazisma_goster.php?Gu id=f2e81512-8840-11e7-8318-948af52f0cac Erişim tarihi: 31.10.2017.